

СОЦІАЛЬНА МЕДИЦИНА, ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2019-23(3)-26

УДК: 314.144:338.439.5(477)

СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В РАКУРСІ ПОКРАЩЕННЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ТА ЗБІЛЬШЕННЯ ТРИВАЛОСТІ ЙОГО ЖИТТЯ

Рудава С.І.

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

Відповідальний за листування:
e-mail: rudavka.stanislav@gmail.com

Статтю отримано 4 квітня 2019 р.; прийнято до друку 6 травня 2019 р.

Анотація. Важлива роль у формуванні та збереженні здоров'я і збільшенні тривалості життя людини належить харчуванню. Мета статті - розглянути стан виробництва і забезпечення продовольчими продуктами населення України у відповідності з раціональними нормами їх споживання як основи покращення здоров'я населення та збільшення тривалості його життя. За період реформування економіки відбулося значне зменшення споживання населенням країни, порівняно з раціональними нормами, найбільш важливих продуктів харчування - молока, молочних продуктів, м'яса і м'ясопродуктів, плодів та ягідних культур, що пов'язано із зменшенням обсягів їх виробництва. Порівняно з 1990 р. зменшилось у 2018 р. виробництво м'яса тварин і птиці (у забійній базі) на 46,0%, молока - на 58,9%, плодів та ягідних культур - на 11,4%. Також низькою є купівельна спроможність населення. Отже, для вирішення проблеми продовольчої безпеки країни необхідно розробити на тривалий період (10-15 років) цільову програму розвитку агропромислового комплексу країни, приділити особливу увагу відродженню села.

Ключові слова: продовольча безпека, здоров'я, тривалість життя, купівельна спроможність.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У формуванні та збереженні здоров'я, сприянні високій працездатності людини та активному її довіліттю важлива роль належить харчуванню. Воно має бути повноцінним, з урахуванням віку людини, статі, характеру праці та інших особливостей. Світовим медичним досвідом і численними науковими дослідженнями доведено, що повноцінне харчування є основою профілактики багатьох неінфекційних захворювань.

За оцінками експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), рівень здоров'я на 50 відсотків залежить від соціально-економічних умов і способу життя, у тому числі - на 30 відсотків від харчування [32, с.14]. Незбалансована їжа - один з найважливіших факторів ризику при виникненні серцево-судинних захворювань, онкозахворювань, різних форм діабету, карієсу, ожиріння, виснажень та інших патологічних станів.

Більш як половина випадків передчасної смерті (до 65 років) чоловіків і жінок зумовлені хворобами, пов'язаними з нездоровим харчуванням [27, с.65]. Незбалансоване харчування призводить до значних економічних збитків у суспільстві, що зумовлені витратами на діагностику, лікування, доглядом за хворими, їх реабілітацією в медичних закладах, витратами виробництва у зв'язку із захворюваннями працівників, а також витратами доходів їх сімей і зниженням життєвого рівня.

Світовий досвід свідчить, що виважена державна політика в продовольчому забезпеченні потреб населення, створенні умов повноцінного харчування дає позитивні результати у зниженні захворюваності, покращенні здоров'я і збільшенні тривалості життя населення. Саме тривалість життя повинна бути головним критерієм державної політики. Ця проблема вкрай акту-

альна сьогодні. Адже тривалість життя населення України є занадто низькою порівняно з розвинутими країнами. Вона на 10-12 років нижча, ніж у країнах Європейського Союзу, і становить 72 роки: у чоловіків - 67 років, у жінок - 76 років. Постійно скорочується рівень народжуваності та зростає смертність населення. Починаючи з 1991 р. чисельність населення України з 51,9 мільйона осіб до 1 січня 2018 року скоротилася до 42,4 мільйона [40, с.2]. Україна в світі посідає за станом здоров'я 99-те місце [13, с.4], а за тривалістю життя - 150-те місце [34]. Через проблеми зі здоров'ям кожний 10-й українець не доживає до 35-літнього віку і кожен 4-й - до 60-літнього [13, с.4].

Тому сьогодні важливим є визначення заходів, спрямованих на вирішення першочергової проблеми в стабільному і продуктивному розвитку країни - продовольчої безпеки, створенні умов повноцінного харчування усіх категорій населення, що буде сприяти покращенню його здоров'я і збільшенню тривалості життя.

Дослідженням даної проблеми на сучасному етапі займаються В.П. Антонюк, Л.І. Галієнко, Т.С. Грузева, П.С. Єщенко, Б.Я. Кузняк, В.Ф. Москаленко, В. Опришко, Б. Пасхавер, В. Петриченко, Н.В. Прозорова, О. Скидан, С.В. Щербина.

Мета статті - розглянути стан виробництва і забезпечення продовольчими продуктами населення України у відповідності з раціональними нормами їх споживання як основи покращення здоров'я населення та збільшення тривалості його життя.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних результатів. Однією з найбільш актуальних проблем сучасності є забезпечення оптимального стану харчування населення. Це зумовлено тим, що саме харчування значною мірою впливає на

Таблиця 1. Рівень споживання населенням України основних видів продуктів харчування в 1990-2017 рр. (на одну особу в рік, кг).

№ п/п	Продукти	Раціональні норми	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017 р. до рац. норми, %
1.	М'ясо і м'ясопродукти	83	68	39	33	39	52	51	54	56	54	51	51	52	65,0
2.	Молоко і молочні продукти	380	373	244	199	226	206	205	215	221	223	210	210	200	52,6
3.	Яйця, шт.	290	272	171	166	238	290	310	307	309	310	280	267	270	93,1
4.	Риба і рибопродукти	20	17,5	3,6	8,4	14,4	14,5	13,4	13,6	14,6	11,1	8,6	9,6	10,5	52,5
5.	Хліб і хлібні продукти	101	141	128	125	124	111	110	109	108	109	103	101	103	101,0
6.	Картопля	124	131	124	135	136	129	139	140	135	141	138	140	140	116,7
7.	Овочі та баштанні культури	161	102	97	102	120	144	163	163	163	163	161	164	161	100,0
8.	Плоди, ягоди і виноград	90	47	33	29	37	48	53	53	56	52	51	50	54	60,0
9.	Цукор	38	50	32	37	38	37	39	38	37	36	36	33	30	78,9
10.	Олія рослинна всіх видів	13	11,6	8,2	9,4	13,5	14,8	13,7	13	13,3	13,1	12,3	11,7	12	92,3

Примітка. Складено за даними: [36, 37, 41, 43].

формування здоров'я людини і тривалість її життя.

У Загальній декларації прав людини ООН, прийнятій і проголошеній у резолюції 217 А (III) Генеральною Асамблеєю від 10 грудня 1948 року у ст. 25 зазначено: "Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і соціальне обслуговування, який необхідний для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості або втрати засобів до існування з не залежних від неї обставин" [18]. При цьому слід зауважити, що саме "право на їжу" пов'язується з "підтриманням здоров'я". І тому продовольча безпека в країні повинна бути на такому рівні, коли підтримується здоров'я кожної людини країни.

Більше того, продовольчу безпеку в країні необхідно пов'язувати з найвищим рівнем фізичного і психічного здоров'я кожної людини, якого можна досягти. А це значить, що основним критерієм оцінки продовольчої безпеки має бути середня тривалість життя порівняно з максимально можливою в сучасних умовах середньої тривалістю життя населення у світі [31, с. 57].

Важливо розуміти, що стан харчування населення країни залежить значною мірою від рівня споживання окремих продовольчих продуктів відповідно до раціональних норм та від якості і безпеки продовольства. Стан споживання населенням України основних продуктів харчування у розрахунку на одну особу у кг за рік протягом 1990-2017 рр. ілюструє таблиця 1.

Наведені в таблиці 1 дані свідчать, що за вказані роки відбулося значне, порівняно з раціональними нормами, зменшення споживання населенням України основних видів продуктів харчування, за винятком хліба і хлібопродуктів, картоплі, овочів і баштанних продовольчих культур. Особливо зменшилось в останні роки споживання молока і молочних продуктів, м'яса і м'ясопродуктів, риби і рибопродуктів, плодів, ягід та винограду. Задоволення потреб у цих основних продуктах харчування знаходиться на низькому рівні: у 2017 р. споживалося м'яса і м'ясопродуктів 52 кг на одну особу, що становило 65,0% від

раціональної норми, визначеної МОЗ України; молока і молочних продуктів - 200 кг при нормі 380 кг, тобто 52,6 відсотки, хоч саме від споживання цих продуктів харчування у відповідності з раціональними нормами значною мірою залежить стан здоров'я людини. Особливе місце серед них займає молоко та молочні продукти. Британські експерти виявили, що молоко знижує тиск, а водночас - і ризик гіпертонії, особливо в людей літнього віку. Позитивно впливати на здоров'я, стверджують дослідники, можуть і жирніші молочні продукти. Тільки сир, наприклад, слід вживати з рослинною їжею, а сметану і вершки додавати в салати. За словами фахівців, молочні продукти багаті кальцієм і калієм, які регулюють кров'яний тиск у судинах [26, с. 14].

Характерним сьогодні є те, що в останні роки населення країни забезпечується продуктами харчування вітчизняного виробництва лише на 50%. Великі адміністративно-промислові центри на 70-80% залежні від зовнішнього постачання продовольчих товарів. При цьому продукти, що постачаються із Заходу, є далеко не екологічно чистими, мають консерванти і добавки, заборонені до вживання в країнах-виробниках [42]. Україна імпортує значні обсяги молочної продукції. Тільки в 2018 р. було імпортовано 13,72 тис. тонн сирів, а молока і вершків - 2,36 тис. тонн [22, с. 10].

Низький рівень задоволення потреб населення України в найбільш важливих продуктах харчування пов'язаний в основному з недостатнім обсягом їх виробництва в розрахунку на одну особу, про що свідчать статистичні дані таблиці 2.

Наведені в таблиці 2 статистичні дані свідчать, що значно зменшилось виробництво найважливіших видів продуктів харчування на одну особу в Україні в роки її незалежності та реформування аграрного сектору і галузей харчової промисловості. У 2017 р. порівняно з 1990 р. було вироблено в розрахунку на одну особу м'яса (у забійній вазі) 65,36%, ковбасних виробів - 30,64%, молока - 51,55%, масла тваринного - 30,23%, хліба і хлібобулочних продуктів нетривалого зберігання - 20,22%, цукру-піску - 36,21%, макаронних виробів -

Таблиця 2. Виробництво найважливіших видів продуктів харчування на одну особу в Україні в 1990-2017 рр. (кг).

№ п/п	Продукти	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017 р. о 1990 р., %
1.	М'ясо (у забійній вазі)	84,0	44,5	33,6	34,0	45,0	49,0	53,0	55,0	54,0	55,0	54,9	65,36
2.	Ковбасні вироби	17,3	5,4	3,5	6,6	6,1	6,5	6,5	6,2	5,5	5,6	5,3	30,64
3.	Олія	20,6	13,5	19,7	28,7	66,1	83,4	74,8	102,0	86,7	103,0	125,5	609,22
4.	Маргаринова продукція	5,6	2,1	3,3	6,4	7,9	7,2	6,2	6,3	4,5	4,4	3,3	58,93
5.	Молоко	472,3	335,2	255,7	291,0	245,0	250,0	253,0	259,0	248,0	243,0	243,5	51,55
6.	Масло тваринне	8,6	4,3	2,7	2,5	1,7	1,9	2,1	2,6	2,4	2,4	2,6	30,23
7.	Сири жирні	3,5	1,4	1,4	5,8	4,5	3,7	3,6	3,0	2,0	2,3	2,4	68,57
8.	Хліб і хлібобулочні продукти нетривалого зберігання	129,1	79,8	49,8	48,1	39,4	37,0	34,3	31,6	28,8	27,2	26,1	20,22
9.	Цукор-пісок	130,9	75,6	36,0	45,4	39,3	47,0	27,7	47,7	34,1	46,8	47,4	36,21
10.	Макаронні вироби	6,9	4,3	2,4	2,2	2,5	2,3	2,2	2,4	2,1	2,0	2,3	33,33
11.	Кондитерські вироби	21,4	6,1	13,5	6,1	2,4	4,8	4,4	4,3	4,4	4,3	5,8	27,10
12.	Яйця, шт.	314	183	179	277	372	419	431	456	392	354	367	116,88

Примітка. Складено за даними : [10,16,35,36,37,39].

33,33%, кондитерських виробів - 27,10%.

Такий стан пов'язаний значною мірою із зменшенням виробництва сільськогосподарської продукції в країні в результаті не виваженого реформування аграрного сектора економіки, яке розпочалося у перші роки незалежності України ще за президенства Л.М. Кравчука. Одним із перших законодавчих актів початку руйнування в селах колективних господарств, яким, навпаки, необхідно було надавати всебічну державну допомогу у виробництві продукції, був підписаний Л.М. Кравчуком 23 грудня 1991 року (№ 2009-XII) Закон України "Про селянське (фермерське) господарство". Ці дії зі знищення колективних господарств було продовжено в сільському господарстві країни Указом Президента України Л.Д. Кучми від 3 грудня 1999 року "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки", що спричинило повне руйнування виробничих комплексів колективних сільськогосподарських підприємств в Україні, адміністративне знищення їх як суб'єктів права колективної власності і колективної форми господарювання.

У результаті відбулося різке зменшення виробництва сільськогосподарської продукції, перш за все, трудо-затратних галузей - молочного і м'ясного скотарства, птахівництва, а саме село опинилося на межі вимирання. З початку 1990-х років з карти країни зникло біля 500 сіл. Ще в стількох же життя ледве теплиться - населення там складає до десятка чоловік. За останні 10 років сільське населення України зменшилось на 16% і зараз становить лише біля 31% від усього населення країни [7, с. 6]. Рівень безробіття на селі, стверджує експерт аграрного ринку України Микола Кучер, становить майже 10% [25, с. 2]. Трудові ресурси в сільській місцевості не використовуються ефективно. За неофіційними даними, зараз 2 млн осіб з усього 5,6 млн економічно активного сільського населення віком від 15 до 70 років - трудові мігранти, які значною мірою виїжджають

на заробітки і не повертаються назад до своєї оселі. За прогнозом ООН, до 2050 р. тільки 20% із 36 млн українців будуть жити в селах [7, с. 6].

При такому стані аграрного сектора країни, слід наголосити, що село є основою виробництва продовольчої продукції і забезпечення галузей харчової промисловості сировиною, а населення - продуктами харчування. Розвиток села сприяє успішному розвитку всієї країни. Як підкреслює голова фонду "Відкрита політика" Ірина Жданова: "...там, де є село, є країна" [17, с. 19].

До не виваженого реформування аграрного сектора України саме колективні сільськогосподарські підприємства були основними виробниками продуктів харчування і постачальниками сировини на підприємства харчової промисловості. У 1990 р. вони виробляли 71,1% м'яса всіх видів у забійній вазі, 75,9% молока та 62,2% яєць, а в 2016 році, наприклад, сільськогосподарські підприємства виробляли м'яса всіх видів у забійній вазі лише 64,1% (у тому числі 2,41% - фермерські господарства), молока - 26,06% (у тому числі 1,77% - фермерські господарства), яєць - 53,42% (у тому числі 0,63% - фермерські господарства) [35, с. 127; 37, с. 324].

Статистичні показники, що характеризують стан розвитку тваринництва і птахівництва в господарствах України в 1990-2018 рр., наведено в таблиці 3.

Наведені статистичні дані таблиці 3 свідчать про різке зменшення кількості сільськогосподарських тварин та птиці у господарствах усіх категорій України. Так, кількість великої рогатої худоби (ВРХ) зменшилась у 2017р. порівняно з 1990р. у 6,97 рази (у тому числі корів - у 4,15 рази), свиней - у 3,18 рази, овець і кіз - у 6,43 рази, птиці - у 1,20 рази.

Така ж картина спостерігалась і в 2018 р. порівняно з 1990 р.: відбувалось зменшення кількості ВРХ - у 7,39 рази (у тому числі корів - у 4,37 рази), свиней - у 3,22 рази, овець і кіз - у 6,64 рази, а кількість птиці зменшилась у 1,16 рази.

Таблиця 3. Кількість сільськогосподарських тварин та птиці у господарствах усіх категорій України в 1990-2018 рр. (на кінець року, тис. голів).

№ п/п	Продукти	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	1990 р., до 2017 р., рази	1990 р., до 2018 р., рази
1.	Велика рогата худоба	24623	17557	9424	6514	4494	4646	4534	3884	3750	3682	3531	3332	6,97	7,39
	у тому числі корови	8378	7531	4958	3635	2631	2554	2509	2263	3167	2109	2018	1919	4,15	4,37
2.	Свині	19427	13144	7652	7053	7960	7577	7922	7351	7079	6669	6110	6025,3	3,18	3,22
3.	Вівці і кози	8419	4099	1875	1630	1732	1738	1735	1371	1325	1315	1310	1268,6	6,43	6,64
4.	Птиця, млн. голів	246,1	149,8	123,7	162,0	203,8	214,1	230,3	213,3	204,0	201,7	204,8	211,7	1,20	1,16

Примітка. Складено за даними: [9, 36, 37].

Таблиця 4. Виробництво продукції рослинництва, тваринництва і птиці в Україні у 1990-2018 рр. (тис. т).

№ п/п	Види продукції	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018 р. до 1990 р., %
1.	Зернові та зернобобові	51009	33930	24459	38016	39271	56747	46216	63051	63859	60126	66088	61917	70057	137,3
	у т. ч. пшениця	30374	16273	10197	18699	16851	22324	15763	22279	24114	26532	26099	26100	24600	81,0
2.	Буряк цукровий фабричний	44264	29650	13199	15468	13749	18740	18439	10789	15734	10331	14011	14882	13968	31,7
3.	Соняшник	2571	2860	3457	4708	6772	8671	8387	11051	10134	11181	13627	12236	14165	550,9
4.	Картопля	16732	14729	19838	19462	18705	24248	23250	22259	23693	20839	21750	22208	22504	134,5
5.	Овочеві культури	6666	5880	5821	7295	8122	9833	10017	9873	9638	9214	9415	9286	9440	141,6
6.	Флодові та ягідні культури	2902	1897	1453	1690	1747	1896	2009	2295	1999	2153	2007	2048	2571	88,6
7.	М'ясо тварин і птиці (у забійній вазі)	4358	2294	1663	1597	2059	2144	2210	2389	2360	2323	2324	2318	2357	54,0
8.	Молоко	24508	17274	12658	13714	11249	11086	11378	11488	11133	10615	10382	10281	10064	41,1
9.	Яйця, млн. шт.	16287	9404	8809	13046	17052	18696	19110	19615	19587	16783	15100	15506	16132	99,0

Примітка. Складено за даними: [8, 9, 37, 41].

Статистичні показники, що характеризують обсяги виробництва продукції рослинництва, тваринництва і птиці в Україні у 1990-2018рр., наведені в таблиці 4.

Наведені в таблиці 4 статистичні дані свідчать, що в 2018 р. порівняно з 1990 р. в аграрному секторі України зросли обсяги виробництва зернових та зернобобових на 37,3%, соняшнику - в 5,5 рази, картоплі - на 34,5% і овочевих культур - на 41,6%. Проте в групі зернових зменшились обсяги виробництва пшениці на 19,0%, а цукрових буряків - на 68,3%, плодових та ягідних культур - на 11,4%. Вкрай низькими були обсяги виробництва найбільш цінних продуктів харчування: обсяги виробництва м'яса тварин і птиці (у забійній вазі) зменшились на 46,0%, молока - на 58,9 %, яєць - на 1,0%.

Такий стан свідчить про низькоефективний рівень використання з різних причин однієї з найважливіших ланок національного господарства України - агропромислового комплексу, що являє собою цілісну територіально-виробничу систему взаємопов'язаних між собою сільськогосподарських, промислово-виробничих та наукових галузей, які здійснюють вирощування, транспортування, зберігання, промислово переробку та реалізацію сільськогосподарської сировини та матеріально-технічне обслуговування села.

Від розвитку агропромислового виробництва зале-

жить продовольча безпека країни, а забезпеченість продуктами харчування безпосередньо впливає на здоров'я і тривалість життя населення.

Як відомо, основним засобом виробництва і знаряддям праці в сільському господарстві є земля, яка забезпечує вирощування сільськогосподарської продукції та сировини для виробничого і невиробничого споживання. В Україні земля забезпечує 98% отримання людиною продуктів харчування і багатьох видів промислової сировини. Вона є основою національного багатства країни [1].

Необхідно зазначити, що за ґрунтово-земельним ресурсним потенціалом Україна посідає пріоритетне місце серед усіх країн світу. У розрахунку на одного жителя в Україні припадає 1,34 га земельної території, зокрема 0,71 га - орної землі, 0,59 га - чорноземних ґрунтів, а в середньому на одного жителя всіх країн світу припадає лише 0,19 га орної землі і 0,04 га чорноземних ґрунтів [3, с. 8]. Земельний фонд України є одним з найбільших в Європі - 60,4 млн га. Сільськогосподарськими землями охоплено 71,3% території країни, з них сільськогосподарських угідь - 69,2% [1].

На нашу країну припадає майже третина запасів чорнозему та 27 відсотків орної землі в Європі [33, с. 4]. Україна має 26 млн 566 тис. га чорноземних ґрунтів (44%

від загальної площі країни), або 6,7% від світових запасів чорноземів. А площа сільгоспугідь з чорноземними ґрунтами становить 23 млн 198 тис. га, або 5,9% від світових площ чорноземів [2, с. 12].

У процесі реформування аграрного сектора економіки відповідно Указу Президента України №1528/99 від 03.12.1999 р. ключове місце зайняли новостворені крупні приватно-орендні підприємства - агрохолдинги, для яких "пріоритетом є отримання економічного ефекту-прибутку" [12]. Без сумніву, автори аграрної реформи добре розуміли, що переважна більшість селян, особливо пенсійного віку, які отримуватимуть земельні паї при реформуванні колективних сільськогосподарських підприємств, не зможуть фізично їх обробляти, у тому числі з причини відсутності у них необхідної техніки та інших знарядь чи відсутності для цього потрібних фінансових коштів тощо. За цих обставин селяни змушені будуть віддавати в оренду отримані земельні паї. Усе це, як підкреслювала ще в грудні 1999 р. депутатська фракція Селянської партії України, "призведе до обезземлення селян". Руйнування виробничих комплексів колективних сільськогосподарських підприємств, які єдині спроможні, при наданні урядом належних економічних умов господарювання, вести розширене виробництво, модернізацію і відродження виробництва і на плечах яких тримаються підсобні господарства, призведе до безробіття на селі, остаточної втрати трудозатратних галузей молочного і м'ясного скотарства, птахівництва, чергового майнового і земельного ошукування селян і голоду в Україні [14, с. 3].

Так фактично ці передбачення і відбуваються в пореформенний період у країні. Голова комітету з питань охорони здоров'я Верховної Ради України восьмого скликання Ольга Богомолець стверджує: "...64% громадян вважають, що матеріальне становище родин лише за останній (2017 рік) погіршилося, у 48% громадян грошей ледь вистачає на їжу та одяг: половина країни вже на межі бідності. З них 14% економлять навіть на харчах..." [5, с. 10].

Агрохолдинги орендують у всіх областях України великі масиви земель. Наприклад, один із лідерів сільськогосподарського виробництва в країні - агрохолдинг Ukrlandfarming орендує 654 000 га земель, "Прометей" - 65 000 га, "Кернел" - 600 000 га, "Нібулон" - 550 000 га та ін. [38]. Переважна більшість з них вирощують в основному зернові культури. Як підкреслював керівник ПП "Радівське" села Радівка Калинівського району Вінницької області Герой України Анатолій Мартинович Пачевський: "В погоні за швидкими грошми вони готові на все, сіють тільки вигідні культури - рапс, соняшник. Порушується агротехніка, виснажується ґрунт, втрачається гумус, надмірне внесення міңдобри́в приводить до окислення ґрунтів" [30, с. 7]. Такої ж думки і голова профкому ПП "Радівське" Олександр Мельник, наголошуючи, що агрохолдинги порушують посівну структуру, виснажують ґрунти ріпаком, кукурудзою та соєю. Тварин-

ництво їм не потрібне, бо занадто затратне. Як наслідок - органі́ка на поля не вноситься. Пройде 10-15 років, земля стане непридатною для обробі́тку [23, с. 4].

На негативні наслідки земельної реформи в Україні звертають увагу і науковці. Академі́ки НААН Святослав Балюк і Віталій Медведєв підкреслюють, що при проведенні земельної реформи вважалося, що зміна форми власності на землю автоматично сформує компетентного власника, який самостійно оберігатиме і збільшуватиме родючість чорнозему. Однак у реальному виробництві цього не трапилося. Через незавершеність земельної реформи, майже повну безвідповідальність нових землекористувачів, що орендують земельні ділянки, неповноцінний земельний кадастр, неефективний рівень правового захисту родючості ґрунтів, недостатність і практичну недосконалість державного контролю стану ґрунтової родючості - у країні фактично функціонує хаотичний тип землекористування з очевидними негативними (продуктивними, екологічними, соціальними) наслідками для наступних поколінь [4, с. 10].

Протягом останніх років значно збільшилось в країні виробництво зернових та зернобобових: у 2018 р. становило 70,1 млн т проти 51,0 млн т в 1990 р. та 39,3 млн т в 2010 р. [8]. Але, як підкреслюють ветерани агрохімічної служби Кам'янець-Подільської служби І. Гаврилюк та І. Веренчук, валові збори отримуються здебільшого за рахунок агрохолдингів, де під посіви дається велика кількість мінеральних добрив і мало вноситься органічних. А це призводить до деградації ґрунтів за усіма властивостями, коли ґрунт втрачає функцію живого організму, буферні властивості, стає дуже вразливим до антропогенного навантаження, легко піддається впливу несприятливих кліматичних умов, а врожаї більше залежать від погодних умов [11, с. 16].

У зв'язку з різким зменшенням в останні роки поглов'я сільськогосподарських тварин і птиці зменшилась і кількість органічних добрив, їх стали менше вносити під посіви. Якщо в 1990 р. вносилося в країні на 1 га посівної площі 8,6 т органічних добрив, то в 2016 р. - лише 0,5 т [36, с. 172; 37, с. 319]. У той же час, як стверджують фахівці, внесення 8-10 тонн органіки на гектар дає змогу підвищити продуктивність посівів на 30-40% [20, с. 9] і збільшити виробництво органічно чистої сільськогосподарської продукції. Адже зростають екологічні загрози. При цьому, впливу ерозії зазнає 57,5% земель країни. Щорічно втрачається близько 11 млн. т гумусу, 0,5 млн. т азоту, 0,4 млн т фосфору та 0,7 млн т калію, а кількість еродованих земель збільшується на 80-90 тис. га. Поширеними є підкислення, засолення та осолонцювання ґрунтів (землі з кислими ґрунтами охоплюють 25% рілля, із засоленими ґрунтами - 2,8%, солонцюватими - 5,3% загальної площі орних земель країни). Масштабними є забруднення ґрунтів [1].

Як зазначає академік НААН В. Петриченко, науковий колектив НААН створив нові сорти і гібриди сільгоспкультури з потенціалом урожайності зернових 9-15 т/га,

цукрових буряків 80-90 т/га, олійних культур 4-6 т/га. Їх використання дасть змогу за умов дотримання агротехнології та доступу аграріїв до необхідних фінансових ресурсів значно збільшити обсяги виробництва, зокрема, зерна у 2020 р. до 80 млн т, цукрових буряків - до 35 млн т, олійних культур - до 22,1 млн т. Також більш продуктивні будуть корови з надоем молока у 2020 р. 5542 кг від однієї корови, зросте і виробництво м'яса у забійній вазі в 2,1 рази [28, с.19].

У схваленій Кабінетом Міністрів України Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року для забезпечення розвитку галузей аграрного сектору економіки надаватиметься пріоритетна підтримка тваринництва, рибництва, рослинництва, харчової та переробної промисловості, сільськогосподарського машинобудування [29].

Вкрай необхідним у досягненні стратегічних цілей є сформування в Україні більш досконалої виробничої структури аграрного сектору, яка відповідала б аналогам світового ведення сільського господарства і забезпечувала високоефективне використання, перш за все, земельних ресурсів незалежно від типу власності. Адже у всіх країнах світу історично склалися ті чи інші типи власності на землі сільськогосподарського призначення. Так, в європейських країнах переважає приватний тип: в Швейцарії - 100%, у Польщі - 75%, у Великій Британії - 90%, у Румунії - 94%, в Австрії - 53% і т. д. [21, с. 6]. У Японії - майже 50% орних земель (2770 га, або 80% орендних земель) було викуплено державою і продано фермерам [15, с. 11]. В Ізраїлі близько 95% земельного фонду країни перебувають у власності держави [24, с. 75], у Франції і ФРН - 67%, у США - до 70% [19, с. 3]. У Китаї майже 100% земельного фонду сільськогосподарського призначення передано фермерам у використання на основі укладених з ними державою контрактів [6, с. 3].

Однією з ефективних структур аграрного сектору економіки є структура Ізраїлю. Тут держава контролює систему землекористування шляхом передання землі в оренду на 49 років з можливістю подальшого строку за невисоку плату на колективній чи індивідуальній основі. У сільському господарстві Ізраїлю існують такі види господарств: кібуци, мошави та індивідуальні приватні фермерські господарства.

Кібуц являє собою добровільне об'єднання людей з метою поселення на землі та організації життя на принципах спільного володіння власністю, особистої праці, співучасті кожного у виробництві і споживанні. Кібуц управляється загальними зборами членів, які обирають секретаріат і декілька комісій для керівництва поточними справами. У кібуцах проживають близько 3% населення країни [24, с. 75].

Ізраїльські кібуци поряд з виробництвом сільськогосподарської продукції здійснюють також її переробку. У них налічується 350 заводів і фабрик, що створюють 70% сукупного доходу кібуців.

Мошави, на відміну від кібуців, являють собою дрібні

кооперативи, які об'єднують самостійних селян виробників і здійснюють виробництво на орендованій у держави на 49 років землі з автоматичним продовженням строку оренди її та спадкуванням.

На кібуци і мошави припадає близько 80% виробленої в країні продукції. Вони обробляють 70% орних земель і володіють 75% основних сільськогосподарських фондів [24, с. 77].

Індивідуальні приватні фермерські господарства являють собою найменші за розміром земель і за кількістю зайнятих у них працівників господарств. Їм належить земля, яку вони самі обробляють і на якій займаються виноградарством, садівництвом, вирощуванням цитрусових. Фермери самі працюють і розпоряджаються своїми доходами, сплачують державні податки. Водночас держава повертає фермерам у вигляді субсидій до 40 % від вартості купівлі і впровадження нових технологій.

Пустельні землі в Ізраїлі перетворились у високопродуктивні господарства з мільйонним оборотом завдяки наполегливій праці людей. В останні роки тут урожайність картоплі становить 41-45 т/га, моркви - 65 т/га, баклажанів -70 т/га, помідорів - 60-80 т/га, перцю - 180-200 т/га. За надоем молока на 1 корову на рік Ізраїль посідає перше місце у світі. Середній надій на 1 корову у 2015 р. досяг 12 тис. л (у США цей показник становить 10 т на рік, у ФРН - 8,5-9 т). В Україні у 2015 р. цей показник становив 5352 л, а в 2017 р. - 6025 л [9].

Із середини 1970-х років сільське господарство Ізраїлю на 95% задовольняє потреби населення країни, а решта 5% покривається за рахунок імпорту (пшениці, м'яса, кави, какао, цукру). Поряд з цим країна експортує окремі види сільськогосподарської продукції, зокрема, до країн ЄС - 75% від загального обсягу експорту продуктів харчування. Розвиток сільського господарства в Ізраїлі перебуває на високому рівні. Важливу роль у динамічному розвитку аграрного сектору відіграє держава, яка підтримує оптимальні обсяги виробництва продукції, контролює її якість, надає допомогу у фінансуванні, постачанні та збуті продукції [24, с. 73].

Висновки та перспективи подальших розробок

1. Аналіз проблеми показав, що задоволення потреб населення України в найбільш важливих продуктах харчування знаходиться на низькому рівні, обумовлений недостатнім обсягом їх виробництва в розрахунку на одну особу.

2. Розвиток аграрного сектору України сьогодні потребує нових якісних змін в організації його діяльності та створення необхідних умов для динамічного виробництва продовольства в країні.

Забезпечити вирішення цієї проблеми можна лише на основі сучасного технологічного оснащення агропромисловості, застосування інноваційного методу та ефективного маркетингової діяльності.

Список посилань

1. Аграрно-промисловий комплекс України. Взято з zet.in.ua/statistika-2/agramno-promislovj-kompleks-ukraini/.
2. Андреїшин, М. (2009, лютий, 24). Чорноземи, скільки їх у нас? *Голос України*, 12.
3. Балюк, С., & Трукавецький, Р. (2015, квітень, 21). Збережемо ґрунтовий ресурс України - незмінного благодійника біосфери та людства. *Голос України*, 8-9.
4. Балюк, С., & Медведєв, В. (2017, грудень, 5). Зберегти і примножити родючість ґрунтів. *Голос України*, 10.
5. Бондар, В. (2018, лютий, 13). Експлуатував ДТЕК, модернізуватимуть інвестори? *Голос України*, 10.
6. Валах, Я. (1997, травень, 6). Китай: повернення до минулого вже не може бути. *Вінниччина*, 3.
7. Ветрова, А., Ванда, І., & Будовой, А. (2019, июль, 24-30). Село, где люди? *Аргументы и факты*, 6.
8. Виробництво основних видів продукції рослинництва. Взято з https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/rosl_u.html.
9. Виробництво основних видів продукції тваринництва. Взято з https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/tvar_u.html.
10. Вітчизняне виробництво та експорт ковбасних виробів продовжує зростати. Взято з ukainian-food.org/uk/post/vitciznane-virobnictvo-ta-eksport-kovbasnih-virobiv-prodovzue-zrostati.
11. Гаврилюк, І., & Веренчук, І. (2016, березень, 29). У родючих чорноземів мають бути надійні охоронці. *Голос України*, 11, 16.
12. Данкевич, А. Є. Роль агрохолдингів у соціально-економічному розвитку села. Взято з www.agrosvit.info/pdf/12-2016/6.pdf.
13. Дейч, Б. (2013, липень, 5). Реформування санаторно-курортної сфери - стратегічне завдання для Мінохорони здоров'я. *Голос України*, 4.
14. Депутатська фракція Селянської партії України (1999, грудень, 16). Заява з приводу неконституційності Указу Президента України №1529/99 від 03.12.1999 р. "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки". *Голос України*, 3.
15. Дивак, М. (2012, лютий, 14). Щоб було не як у всьому світі, але не як у добрих людей. *Голос України*, 11.
16. Динаміка виробництва, споживання, продажу та імпорту молочних продуктів 2005-2017 роки. Взято з milku.info/uk/post/dinamika-virobnictva-spozivanna-prodazu-ta-importu-molosnih-produktiv-2005-2017-roki.
17. Жданова, І. (2019, червень, 25). Потрібно зберегти інфраструктуру шкіл. *Голос України*, 19.
18. Загальна декларація прав людини ООН (прийнята і проголошена в резолюції 217 А(III) Генеральною Асамблеєю від 10 грудня 1948 року). Взято з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
19. Зінчук, М. (2011, березень, 4). Не хочемо стати безземельною голотою. *Голос України*, 3.
20. Квітка, Г. (2003, липень, 22). Літопис короваю. *Голос України*, 9.
21. Квітка, Г. (2017, липень, 20). Ринок сільгоспугідь: іноземний досвід. *Голос України*, 6.
22. Квітка, Г. (2019, лютий, 5). Наш сир до ЄС фактично невізний. *Голос України*, 10.
23. Кривоніс, О. (2016, червень, 6). Земля має належати тим, хто на ній працює. *Вінниччина*, 4.
24. Кузняк, Б. Я. (2017). Перетворення пустельних земель Ізраїлю на високопродуктивні господарства. *Економіка України*, 9, 72-79.
25. Кучер, М. (2016, травень, 27). Сьогодні не на часі торгувати народними землями. *Вінниччина*, 2.
26. Молоко знижує тиск (2009, травень, 5). *Голос України*, 14.
27. Москаленко, В. С., Грузєва, Т. С., & Галієнко, Л. І. (2009). Особливості харчування населення України та їх вплив на здоров'я. *Науковий вісник національного медичного університету імені О.О. Богомольця*, 3, 65.
28. Петриченко, В. (2012, березень, 28). Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року. *Голос України*, 19.
29. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року. Взято з [Verkhovna Rada of Ukraine \[UA\] zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p](http://VerkhovnaRada.gov.ua/laws/show/806-2013-p).
30. Разанова, Ю. (2016, серпень, 31). За покликком хліборобського роду. *Вінниччина*, 7.
31. Скидан, О. (2004). Продовольча безпека як пріоритет регіональної аграрної політики. *Економіка України*, 3, 53-60.
32. Сміян, Н. (2009, серпень, 20). Здоровій нації - здорове харчування. *Голос України*, 14.
33. Смітюх, Г. (2009, вересень, 16). Держава має захистити наше основне національне багатство. *Голос України*, 4-5.
34. Список країн за очікуваною тривалістю життя. Взято з <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
35. Статистичний щорічник України за 2000 рік. Державна служба статистики України (2001). Київ: Техніка.
36. Статистичний щорічник України за 2005 рік. Державна служба статистики України (2006). Київ: Консультант.
37. Статистичний щорічник України за 2016 рік. Державна служба статистики України (2017). Київ.
38. Традоматіс: Зернові аукціони. Взято з <https://www.tradomatic.io/auktiony>.
39. Тюха, І. В., & Стеценко, Д. О. Стан і тенденції розвитку вітчизняного ринку молока та молочних продуктів. Взято з www.economy.nauka.com.ua/?op=181z=5427.
40. У комітетах Верховної Ради (2019, червень, 12). Якщо люди живуть довго і продуктивно, тоді держава стабільна. *Голос України*, 2.
41. Україна у цифрах 2017. Статистичний збірник. (2018). Київ. Взято з www.ukrstat.gov.ua/druk/publikat/kat_u/2018/zb/08/Ukr_cifra_2017_u.pdf.
42. Ульянченко, А. В., & Прозорова, Н. В. (2014). Продовольча безпека - основа національної безпеки держави. Взято з congressworld.com.ua/blog-artikle.php?id=5.
43. Щербина, С. В. Аналітичне дослідження стану продовольчої безпеки в Україні в контексті запровадження адресної допомоги у продуктах харчування для малозабезпеченого населення. Взято з auu.org.ua/media/publications/743/files/PolicyResearch_2018_12_17_10_21_51_429866.pdf.

References

1. Agrarno-promyslovyi kompleks Ukrainy [Agrarian and industrial complex of Ukraine]. Vziato z zet.in.ua/statistika-2/agramno-promislovj-kompleks-ukraini/.
2. Andreishyn, M. (2009, liutyi, 24). Chornozemy, skilky yikh u nas? [Black Earths, how many are we here?]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 12.
3. Baliuk, S., & Truskavetskyi, R. (2015, kviten, 21). Zberezhemo gruntovyi resurs Ukrainy - nezminnoho blahodiinyka biosfery ta liudstva [Let's save the soil resource of Ukraine - an unwavering benefactor of the biosphere and humanity]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 8-9.
4. Baliuk, S., & Miedvedev, V. (2017, hruden, 5). Zberehty i prymnozhyty rodiuchist gruntiv [Preserve and multiply soil fertility]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 10.
5. Bondar, V. (2018, liutyi, 13). Ekspluatuvav DTEK,

- modernizuvatymut investory? [DTEK exploited, will investors upgrade?]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 10.
6. Valakh, Ya. (1997, traven, 6). Kytai: povnennia do mynuloho vzhe ne mozhe buty [China: There can be no going back]. *Vynnychchyna - Vinnytsia region*, 3.
 7. Vetrova, A., Vanda, I., & Budovoj, A. (2019, iyul, 24-30). Selo, gde lyudi? [Village, where are the people?]. *Argumenty i fakty - Arguments and Facts*, 6.
 8. Vyrobnystvo osnovnykh vydiv produktsii roslynnytstva [Manufacture of basic crop products]. Vziato z https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/rosl_u.html.
 9. Vyrobnystvo osnovnykh vydiv produktsii tvarynnytstva [Manufacture of basic livestock products]. Vziato z https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/tvar_u.html.
 10. Vitchniane vyrobnytstvo ta eksport kovbasnykh vyrobiv prodovzhuie zrostaty [Domestic production and export of sausage products continues to grow]. Vziato z ukrainian-food.org/uk/post/vitchniane-virobnictvo-ta-eksport-kovbasnih-vyrobiv-prodovzvue-zrostati.
 11. Havryliuk, I., & Verenchuk, I. (2016, berezen, 29). U rodiuchykh chornozemiv maiut buty nadiini okhorontsi [Fertile black earths must have reliable guards]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 11, 16.
 12. Dankevych, A. Ye. Rol ahrokhodyniv u sotsialno-ekonomichnomu rozvytku sela [The role of agrohholdings in the socio-economic development of the village]. Vziato z www.agrosvit.info/pdf/12-2016/6.pdf.
 13. Deich, B. (2013, lypen, 5). Reformuvannia sanatorno-kurortnoi sfery - stratehichne zavdannia dlia Minokhorony zdorovia [Reforming the spa area is a strategic objective for the Ministry of Health]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 4.
 14. Deputatska fraktsiia Selianskoi partii Ukrainy (1999, hruden, 16). Zaiava z pryvodu nekonstytutsiinosti Ukazu Prezydenta Ukrainy №1529/99 vid 03.12.1999 r. "Pro nevidkladni zakhody shchodo pryskorenna reformuvannia ahrarynnoho sektora ekonomiky" [Member of the Peasant Party of Ukraine (1999, December 16). Statement on the unconstitutionality of Presidential Decree No. 1529/99 of December 3, 1999 "On urgent measures to accelerate the reform of the agricultural sector of the economy"]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 3.
 15. Dyvak, M. (2012, liutyi, 14). Shchob bulo ne yak u vsomu sviti, ale ne yak u dobrykh liudei [To be not like in the whole world, but not like good people]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 11.
 16. Dynamika vyrobnytstva, spozhyvannia, prodazhu ta importu molochnykh produktiv 2005-2017 roky [Dynamics of production, consumption, sales and imports of dairy products 2005-2017]. Vziato z milkuia.info/uk/post/dynamika-virobnictva-spozivanna-prodazu-ta-importu-molochnih-produktiv-2005-2017-roki.
 17. Zhdanova, I. (2019, cherven, 25). Potribno zberehty infrastrukturu shkyl [School infrastructure needs to be maintained]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 19.
 18. Zahalna deklaratsiia prav liudyny OON (pryniata i proholoshena v rezoliutsii 217 A(III) Heneralnoi Asamblei vid 10 hrudnia 1948 roku) [UN Universal Declaration of Human Rights (adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948)]. Vziato z https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
 19. Zinchuk, M. (2011, berezen, 4). Ne khochemo staty bezzemelnoi holotou [We do not want to become a landless nudity]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 3.
 20. Kvitka, H. (2003, lypen, 22). Litopys korovaii [Chronicle of the bread]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 9.
 21. Kvitka, H. (2017, lypen, 20). Rynok silhospuhid: inozemnyi dosvid [Agricultural market: foreign experience]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 6.
 22. Kvitka, H. (2019, liutyi, 5). Nash syr do ES faktychno nevyznyi [Our cheese is virtually out of the EU]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 10.
 23. Kryvonis, O. (2016, cherven, 6). Zemlia maie nalezhaty tym, khto na nii pratsiuie [The land must belong to those who work on it]. *Vynnychchyna - Vinnytsia region*, 4.
 24. Kuzniak, B. Ya. (2017). Peretvorenna pustelnykh zemel Izrailiu na vysokoproduktyvni gospodarstva [Transforming Israel's Desert Lands into High-Performance Farms]. *Ekonomika Ukrainy - Ukraine economy*, 9, 72-79.
 25. Kucher, M. (2016, traven, 27). Sohodni ne na chasi torhuvat narodnymy zemliamy [Today is not the time to trade people's lands]. *Vynnychchyna - Vinnytsia region*, 2.
 26. Moloko znyzhuie tysk (2009, traven, 5). [Milk Reduces Pressure]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 14.
 27. Moskalenko, V. S., Hruzieva, T. S., & Halienko, L. I. (2009). Osoblyvosti kharchuvannia naselennia Ukrainy ta yikh vplyv na zdorovia [Nutrition features of the Ukrainian population and their impact on health]. *Naukovyi visnyk natsionalnoho medychnoho universytetu imeni O.O. Bohomol'tsia - Scientific Bulletin of Bogomolets National Medical University*, 3, 65.
 28. Petrychenko, V. (2012, berezen, 28). Stratehichni napriamy rozvytku silskoho gospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period till 2020]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 19.
 29. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku ahrarynnoho sektora ekonomiky Ukrainy na period do 2020 roku [On approval of the Strategy for development of the agrarian sector of the economy of Ukraine for the period up to 2020]. Vziato z Verkhovna Rada of Ukraine [UA] zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013 p.
 30. Razanova, Yu. (2016, serpen, 31). Za poklykom khliborobskoho rodu [At the urging of the farming industry]. *Vynnychchyna - Vinnytsia region*, 7.
 31. Skydan, O. (2004). Prodovolcha bezpeka yak priorytet rehionalnoi ahrarynnoi polityky [Food security as a priority of regional agricultural policy]. *Ekonomika Ukrainy - Ukraine economy*, 3, 53-60.
 32. Smiiian, N. (2009, serpen, 20). Zdorovii natsii - zdorove kharchuvannia [Healthy Nation - Healthy Eating]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 14.
 33. Smitiukh, H. (2009, veresen, 16). Derzhava maie zakhystyty nashe osnovne natsionalne bahatstvo [The state must protect our core national wealth]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 4-5.
 34. Spysok krain za ochikuvanoi trivalistii zhyttia [List of countries by life expectancy]. Vziato z <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
 35. Statystychni shchorichnyk Ukrainy za 2000 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2001) [Statistical Yearbook of Ukraine for 2000. State Statistics Service of Ukraine (2001)]. Kyiv: Tekhnika.
 36. Statystychni shchorichnyk Ukrainy za 2005 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2006) [Statistical Yearbook of Ukraine for 2005. State Statistics Service of Ukraine (2006)]. Kyiv: Konsultant.
 37. Statystychni shchorichnyk Ukrainy za 2016 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017) [Statistical Yearbook of Ukraine for 2016. State Statistics Service of Ukraine (2017)]. Kyiv.
 38. Tradomatis: Zernovi auktsiony [TRADOMATIS: Grain auctions]. Vziato z <https://www.tradomatic.io/auksiony>.
 39. Tiukha, I. V., & Stetsenko, D. O. Stan i tendentsii rozvytu vitchnianoho rynku moloka ta molochnykh produktiv [The state and tendencies of development of the domestic market

- of milk and dairy products]. Vziato z www.economy.nayka.com.ua/?op=18&z=5427.
40. U komitetakh Verkhovnoi Rady (2019, červen, 12). Yakshcho liudy zhyvut dovho i produktyvno, todi derzhava stabilna [In the Verkhovna Rada Committees (2019, June 12). If people live long and productively, then the state is stable]. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*, 2.
41. Ukraina u tsyfrakh 2017. Statystychnyi zbirnyk. (2018) [Ukraine in numbers 2017. Statistical collection. (2018)]. Kyiv. Vziato z www.ukrstat.gov.ua/druk/publikat/kat_u/2018/zb/08/Ukr_cifra_2017_u.pdf.
42. Ulianchenko, A. V., & Prozorova, N. V. (2014). Prodovolcha bezpeka - osnova natsionalnoi bezpeky derzhavy [Food security is the basis of national security]. Vziato z congressworld.com.ua/blog-artikle.php?id=5.
43. Shcherbyna, S. V. Analitychne doslidzhennia stanu prodovolchoi bezpeky v Ukraini v konteksti zaprovadzhenia adresnoi dopomohy u produktakh kharchuvannia dlia malozabezpechenoho naseleння [Analytical study of the food security situation in Ukraine in the context of the introduction of targeted food assistance for the poor]. Vziato z auu.org.ua/media/publications/743/files/PolicyResearch_2018_12_17_10_21_51_429866.pdf.

СОСТОЯНИЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ В РАКУРСЕ УЛУЧШЕНИЯ ЗДОРОВЬЯ НАСЕЛЕНИЯ И УВЕЛИЧЕНИЯ ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТИ ЕГО ЖИЗНИ

Рудаєвка С.І.

Аннотация. Важная роль в формировании и сохранении здоровья, увеличении продолжительности жизни человека принадлежит питанию. Цель работы - рассмотреть состояние производства и обеспечения продуктами питания населения Украины в соответствии с рациональными нормами их потребления. За период реформирования экономики произошло значительное уменьшение потребления населением страны, по сравнению с рациональными нормами, наиболее важных продуктов питания - молока, молочных продуктов, мяса и мясопродуктов, плодов и ягодных культур, что связано с уменьшением объемов их производства. По сравнению с 1990 г. уменьшилось в 2018 г. производство мяса животных и птицы (в убойном весе) на 46,0%, молока - на 58,9%, плодов и ягодных культур - на 11,4%. Также низкой является покупательная способность населения. Поэтому для решения проблемы продовольственной безопасности страны необходимо разработать на длительный период (10-15 лет) целевую программу развития агропромышленного комплекса страны, уделить особое внимание возрождению деревни.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, здоровье, продолжительность жизни, покупательная способность.

THE PROBLEMS OF FOOD SECURITY IN UKRAINE, IMPROVING PUBLIC HEALTH AND INCREASING LIFE EXPECTANCY

Rudavka S.I.

Annotation. Nutrition have an important role in the formation and maintenance of health, increasing the life expectancy of a person. The purpose of the work is to consider the state of production and food supply for the population of Ukraine in accordance with rational norms of their consumption. There was a significant decrease in the consumption of the country's population, compared with rational norms, of the most important food products - milk, dairy products, meat and meat products, fruits and berry crops in during the period of economic reform, which is associated with a decrease in their production volumes. In 2018 the production of animal and poultry meat (in slaughter weight) decreased by 46.0%, milk - by 58.9%, fruits and berry crops by 11.4% compared with 1990. The purchasing power of the population also is low. Therefore, to solve the country's food security problem, it is necessary to develop a targeted program for the development of the country's agro-industrial complex for a long period (10-15 years), pay special attention to the revival of the village, increase the volume of agricultural production and its processing, and ensure economic accessibility to the population in acquiring food.

Keywords: food security, health, life expectancy, purchasing power.